

**KAUPPAKAMARIN
TALOUSKATSAUS**

MAURI KOTAMÄKI
HEINÄKUUN 2019

**KESKUS-
KAUPPAKAMARI**

KOHTI KILPAILUKYKYISEMPÄÄ SUOMEA

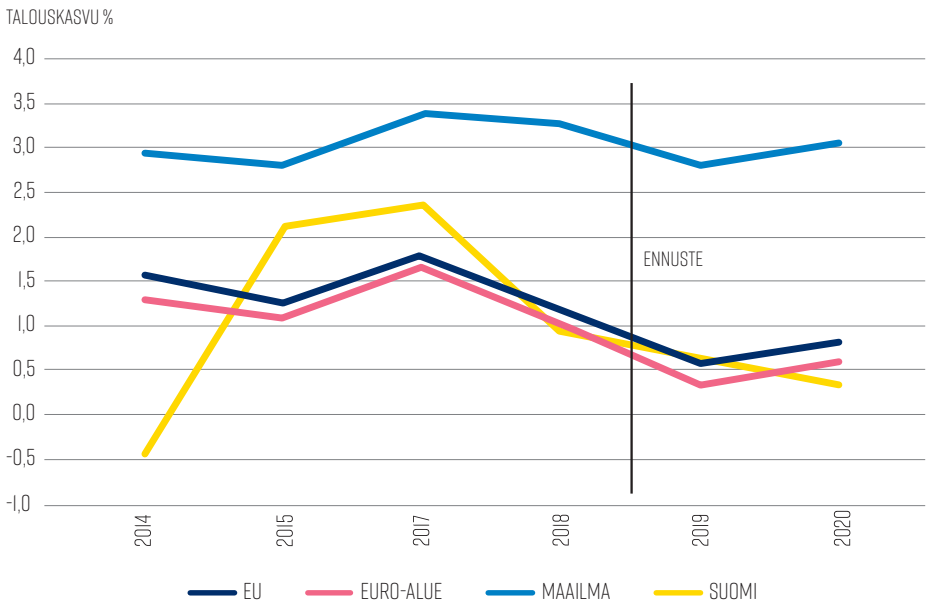
Kauppakamarin talouskatsauksessa käsitellään lyhyesti ja ytimekkäästi ajankohtaisia talousasioita. Katsauksissa käydään läpi kotimaista ja kansainvälistä taloustilannetta, taloudellista toimintaympäristöä selittäviä taloudellisia ilmiöitä sekä talouskehitystä kuvaavia ja siihen vaikuttavia tilastoja. Tässä katsauksessa keskitytään erityisesti kustannuskilpailukyyn kehitykseen sekä kilpailukykytutkimuksiin laajemmin. Katsaus julkaistaan neljästi vuodessa.

MAAILMANTALOUDESSA EPÄVARMUUTTA – SUOMEN VIENTI VETÄÄ TOISTAISEKSI

Suomen viimeaikainen talouskehitys on ollut suotuisaa, mutta niin kotimaiset kuin ulkomaisetkin ennustelaitokset povaavat talouskasvun hidastumista sekä tälle vuodelle että seuraavalle. Tälle vuodelle Suomelle on povattu suomalaisten instituutioiden ennusteissa 1,3-1,7 prosentin ja vuodelle 2020 arviolta 0,8-1,8 prosentin

KUVIO 1 TALOUSKASVU EU:SSA, EURO-ALUEELLA, MAAILMANTALOUDESSA JA SUOMESSA 2014-2020.

Lähde: Euroopan Komission kesän 2019 ennuste.

talouskasvua. Työttömyysasteen ei talousennusteissa uskota enää merkittävästi alenevan lähitulevaisuudessa.

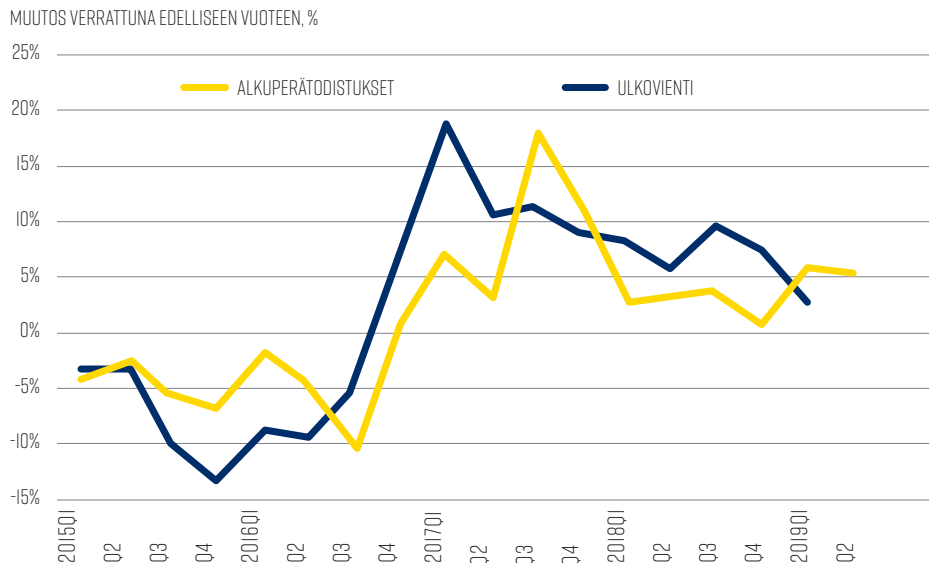
Myös maailmantalouden kasvun ennustetaan hidastuvan. Globaalisti hidastuvan talouskehityksen taustatekijöitä ovat muun muassa suuri talouspoliittinen epävarmuus, kauppapoliittiset jännitteet Kiinan ja USA:n välillä sekä kuluttajien ja yritysten heikentyneet odotukset tulevasta.

KAUPPAKAMARIEN ALKUPERÄTODISTUSTEN KEHITYS VAKAATA

Kauppakamarit myöntävät yrityksille Euroopan unionin yleisiä alkuperätodistuksia EU:n ulkopuolelle kohdistuvaan vientiin. Myönnettyjen alkuperätodistusten lukumäärän kehitys antaa tyypillisesti viitettä vientimarkkinan kehityksestä. Esimerkiksi vuodesta 2015 kauppakamarien alkuperätodistusten neljännesvuosittaisten muutoksen yhteys EU:n ulkopuolelle suuntautuneen viennin kanssa on täydellinen; aina, kun ulkovienti on kasvanut, myös myönnettyjen alkuperätodistusten lukumäärä on kasvanut ja toisinpäin. Toistaiseksi vientimarkkina on kasvanut positiivisesti huolimatta maailmantalouden kasvun lievästä hidastumisesta. Alkuperätodistusten kehityksen perusteella näyttää siltä, että tämän vuoden toisella neljänneksellä tavaravienti EU:n ulkopuolelle kasvaa edelleen verrattuna edelliseen vuoteen.

KUUVIO 2 TAVARAVIENNI EU:N ULKOPUOLELLE JA KAUPPAKAMARIEN MYÖNTÄMIEN ALKUPERÄTODISTUSTEN KEHITYS VERRATTUNA EDELLISVUODEN VUOSINELJÄNNEKSEEN.

Lähde: Keskuskauppakamari ja Tulli.

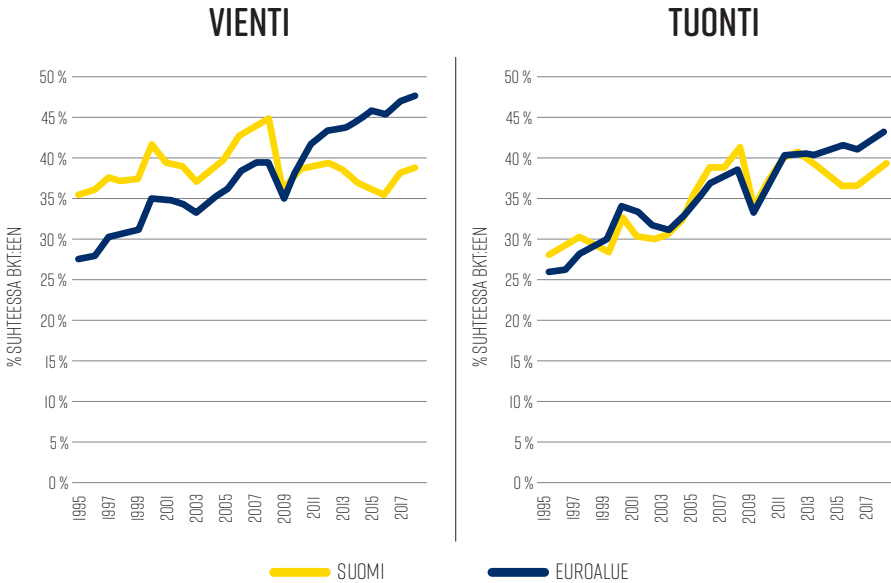
SUOMI ON PIENI JA AVOIN TALOUS

Suomelle pienenä ja avoimena taloutena kansainvälinen kauppa on tärkeä hyvinvoinnin lähde. Siksi maailmantalouden kehityksen seuraaminen on kotimaisille toimijoille tärkeää. Suomi ei kuitenkaan ole niin avoin talous kuin usein kuvitellaan. Yksi mittari maan kaupan avoimuudelle on tuonnin ja viennin bkt-osuuksien summa, joka Suomessa vuonna 2017 oli noin 77 prosenttia. Maailmanpankin aineistolla Suomi on tällä mittarilla vasta sijalla 89, kun vertailussa on yhteensä 173 maata.

Merkille pantavaa on myös se, että finanssikriisiä ennen Suomen viennin bkt-suhte oli selvästi muuta euroaluetta korkeampi, mutta finanssikriisin jälkeen järjestys on kääntynyt toisinpäin. Samalla myös ulkomaisten tavaroiden ja palveluiden tuonti on kääntynyt suhteellisesti selvästi euroaluetta pienemmäksi. Osin tämä on toki seurausta Suomen kehnosta taloudellisesta kehityksestä vuosina 2012–2015. Vuoden 2019 ensimmäisellä vuosineljänneksellä Suomen tavaroiden ja palveluiden tuonnin arvo oli noin 22 miljardia euroa ja viennin arvo noin 23 miljardia euroa.

KUVIO 3 SUOMEN JA EUROALUEEN TAVAROIDEN JA PALVELUIDEN VIENNIN JA TUONNIN ARVO SUHTEESSA BRUTTOKANSANTUOTTEeseen.

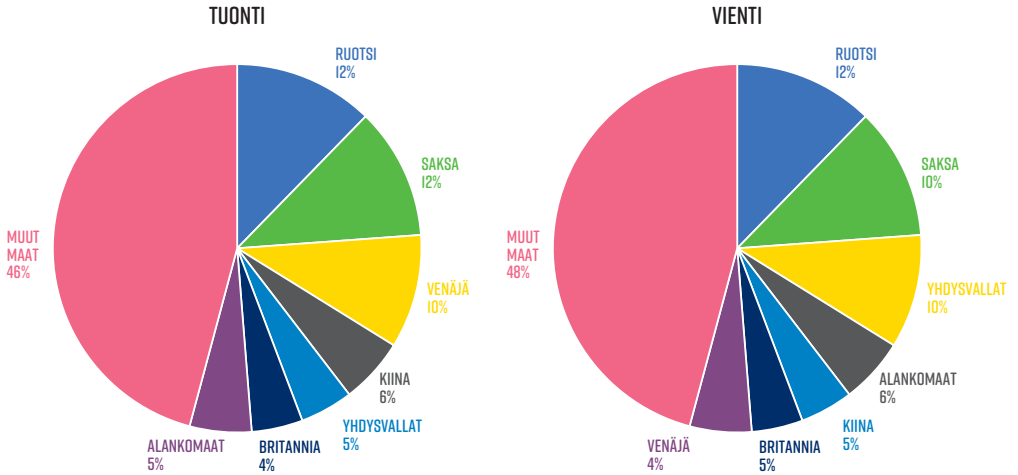
Lähde: OECD

Minkä maiden kanssa Suomi käy kauppaa? Suomen tärkeimmät kauppakumppanit ovat Ruotsi, Saksa, Yhdysvallat, Alankomaat, Kiina, Britannia ja Venäjä. Vuoden 2019 ensimmäisellä vuosineljänneksellä edellä mainitut maat kattoivat noin 54 prosenttia Suomen tuonnista ja 52 prosenttia viennistä.

KUVIO 4 TAVAROIDEN JA PALVELUIDEN TUONTI JA VIENTI VUODEN 2019 ENSIMMÄISELLÄ VUOSINELJÄNNEKSELLÄ.

Lähde: Tilastokeskus.

Mitä tuotteita Suomi tuo ja vie? Suomen tulli tilastoi ulkomaankaupan rakennetta tarkalla tasolla. Tullin julkaisemia kauppatilastoja tutkiessa yksi asia käy selväksi – tuotteiden kirjo on häkellyttävän laaja. Näin on luonnollisesti siksi, koska pienenä taloutena Suomen ei kannata eikä se pystyisikään tuottamaan kaikkia tarvitsemiaan tuotteita. Suomen ei ole järkevää tavoitella omavaraistaloutta millään toimialalla. Erikoistuminen ja kansainvälinen kauppa ovat maailman maiden ja ihmisten vaurastumisen paras tae.

Suomen ulkomaankaupasta noin kaksi kolmasosaa on tavaroiden ja yksi kolmasosa palveluiden kauppaa. Palveluviennin ja -tuonnin osuus on kasvanut aikojen saatossa. Vuonna 1975 palveluiden ulkomaankauppa oli noin neljänneksen kokonaistuloista, kun vuonna 2018 osuus on noin kolmannes. Kansantalouksien vaurastuessa tyypillisesti ne myös palveluvaltaistuvat. Myös väestön ikääntymiskehitys luo maailmanlaajuisesti mahdollisuuksia palveluiden laajenemiselle. Tulevaisuudessa sekä yrityksille että palkansaajille on siis odotettavissa entistä enemmän mahdollisuuksia palvelusektorin kehittymisen myötä.

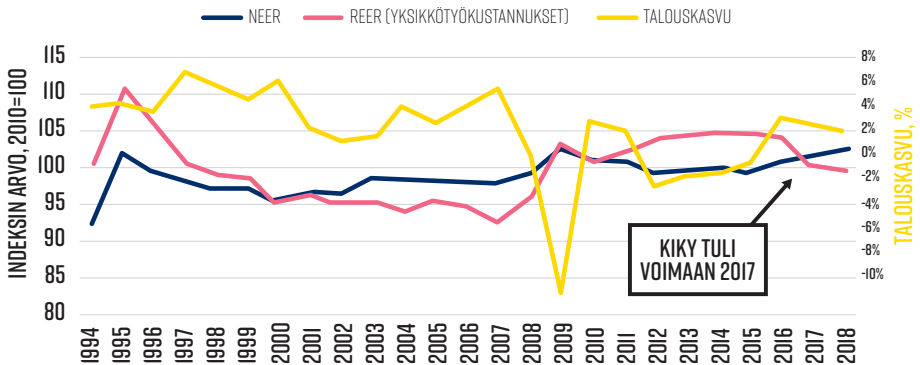
KILPAILUKYKY JAKAANTUU KUSTANNUSKILPAILUKYKYYN JA MUIHIN TEKIJÖIHIN

Yksi selitys vientimarkkinan laimealle kehitykselle tällä vuosikymmenellä on kustannuskilpailukykyyn liittyvät pulmat. Tarkastellaan seuraavaksi kahta mittaria, joiden avulla pystytään arvioimaan kotimaisten kustannusten ja tuotannon kannattavuuden kehitystä suhteessa muihin maihin.

Valuuttakurssin kehitys vaikuttaa ulkoisen kilpailukykyyn määrätymiseen. Kenties yleisimmin käytetyt kustannuskilpailukykyyn mittareita ovat nimelliset sekä reaaliset efektiiviset valuuttakurssit (NEER ja REER). NEER on yhdelle maalle laskettu valuuttakurssi, joka on laskettu suhteessa muiden maiden valuuttakursseihin. REER on puolestaan sama asia kuin nimellinen valuuttakurssi, jossa on lisäksi huomioitu erilaisten kustannustekijöiden, kuten hintatason, vientihintojen tai yksikkötyökustannusten kehityksen vaikutus. Kuviosta nähdään, että esimerkiksi yksikkötyökustannuksilla deflatoitu REER:n muutos korreloi vahvasti talouskasvun kanssa.

KUVIO 5 NIMELLINEN EFEKTIIVINEN VALUUTTAKURSSI (NEER) JA YKSIKKÖTYÖKUSTANNUKSILLA DEFLATOITU REAALINEN EFEKTIIVINEN VALUUTTAKURSSI (REER) SUHTEESSA EU28-MAIHIN SEKÄ SUOMEN TALOUSKASVU.

Lähde: AMECO ja Tilastokeskus.

Valuuttakurssin vahvistuessa maan kustannuskilpailukyky heikkenee. Suomen NEER-kurssi on vahvistunut tällä vuosituhannella suhteessa muihin EU-maihin.

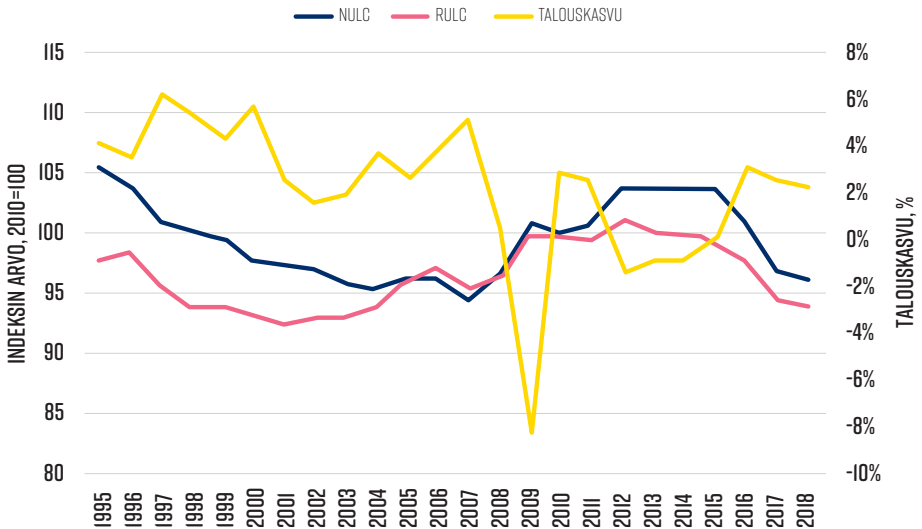
Valuuttakurssikehityksen lisäksi myös hintojen ja kustannusten kehitys vaikuttaa maan kustannuskilpailukykyyn. Yksikkötyökustannuksilla deflatoitu nimellinen efektiivinen valuuttakurssi eli REER alentui 1990-luvun lopulta aina vuoteen 2007

asti, jonka jälkeen se nousi jyrkästi kaksi vuotta. Vasta vuonna 2017 REER-kursilla mitattu kustannuskilpailukyky lähti kohenemaan. **Kilpailukyky sopimus** vaikutti osaltaan lyhyen aikavälin kustannuskilpailukykyyn parantumiseen, mutta pitkällä aikavälillä Kiky-sopimuksella ei todennäköisesti ole suurtakaan vaikutusta – kyseessä on enemmänkin suhdanneluontoinen kuin rakenteellinen eli pysyvä toimenpide.

Muita usein käytettyjä kustannuskilpailukykyyn mittareita ovat *nimellisten* ja *reaalisten yksikkötyökustannusten* kehitys (NULC ja RULC) suhteessa muihin maihin. Tässäkin tapauksessa tarina on pitkälti samanlainen kuin edellä eli sekä *nimelliset* että *reaaliset yksikkötyökustannukset* kehittyivät maltillisesti aina vuoteen 2008 asti, jonka jälkeen ne nousivat jyrkästi lyhyessä ajassa. Vasta vuonna 2016 kustannuskilpailukyky lähti kohenemaan ja vuonna 2018 oltiin suurin piirtein finanssikriisiä edeltävällä tasolla. Sopeutuminen on siis ollut kovin hidasta, joka heijastelee suomalaisen työmarkkinan rakenteita.

KUVIO 6 NIMELLISTEN JA REAALISTEN YKSIKÖTYÖKUSTANNUSTEN (NULC JA RULC) KEHITYS SUHTEESSA MUIHIN TEOLLISUUSMAIHIN.

Lähde: AMECO ja Tilastokeskus

SUOMEN ASEMA KANSAINVÄLISISSÄ KILPAILUKYKYVERTAILUISSA

Edellä tarkasteltu *kustannuskilpailukyky* on olennainen osa kansantalouden kokonaiskilpailukykyä, muttei kuitenkaan ainut tai välttämättä edes olennaisin osatekijä; myös muilla osatekijöillä, kuten yhteiskunnan vakaudella, on merkitystä. Esimer-

kiksi Suomi ei talouden rakenteiden valossa pysty kilpailemaan kansainvälisillä markkinoilla matalan työvoimakustannusten maiden kanssa työvoimaintensiivisillä toimialoilla. Toisaalta jos kustannustaso Suomessa kohoaa liikaa, voi kuluttajien ja yritysten olla kannattavaa siirtyä Suomen kaltaiseen, mutta Suomen kanssa kilpailemaan maahan – myös monet muut kehittyneet länsimaat kilpailevat Suomen kanssa samoilla markkinoilla.

Maiden välisen kilpailukyvyyn vertailu on hankalaa, mutta se ei tarkoita, etteikö sitä pitäisi tehdä. Onkin olemassa joitain kunnianhimoisia kansainvälisesti projekteja, joissa yritetään vertailukelpoisesti arvioida kansallisvaltioiden kilpailukykyä. Käydään seuraavaksi läpi sekä Maailman talousfoorumin (WEF) että IMD World Competitiveness Centerin (IMD) tekemät maavertailut. Molempien projektien tavoite on sama eli tarkastella maiden kilpailukykyä, mutta metodologiat ovat hieman toisistaan poikkeavia.

MAAILMAN TALOUSFOORUMIN KILPAILUKYKYVERTAILU (WEF)

WEF:n raportti perustuu laajaan, 148 kysymyksen kyselytutkimukseen, jonka vastaajat edustavat kunkin maan elinkeinorakennetta. Kyselytutkimusta on lisäksi täydennetty vertailukelpoisilla ja kuhunkin aihealueeseen nähden olennaisilla muuttujilla. Kyselyssä vastaajat arvioivat kutakin kysymystä skaalalla 1 (huonoin)-7 (paras). Suomessa vuonna 2018 vastaajia oli 42. Kyselyn tekemisestä ja siten osaltaan myös tulosten luotettavuudesta vastasi Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA.

Vuonna 2018 WEF:n 140 maata kattavassa tutkimuksessa Suomi on 11. kilpailukykyisin maa. Muut Pohjoismaat sijoittuvat saman kaltaisesti kuin Suomi ja myös saman suuntaisesti osa-aluekokonaisuuksittain. Toki pieniä eroavaisuuksiakin on, kuten esimerkiksi Tanskan työmarkkinat saavat selkeästi parempia pisteitä muihin Pohjoismaihin verrattuna.

Tutkimuksen mukaan Suomi on maailman huippua instituutioiden toimivuudessa, makrotaloudellisessa vakaudessa sekä rahoitusjärjestelmän toimivuudessa. Instituutioiden toimivuus koostuu 20 eri mittarista, kuten järjestäytyneen rikollisuuden vähäisyydestä, poliisiin luottamisesta ja omistusoikeuksien suojasta. Makrotaloudellinen vakaus rakentuu inflaatiosta sekä julkisen talouden velkadynamiikasta ja rahoitusjärjestelmän toimivuus pitää sisällään muun muassa pankkien eheyden ja pk-sektorin rahoitusmahdollisuudet.

Huonot arvosanat Suomi puolestaan sai kotimarkkinan koosta, työmarkkinoiden toimivuudesta sekä hieman yllättäen terveydellisistä tekijöistä. *Markkinoiden* koko muodostuu bruttokansantuotteesta ja tuonnin bkt-suhteesta. Näihin tekijöihin Suomen on vaikea vaikuttaa. *Työmarkkinoiden toimivuus* -osio pitää sisällään 12 eri muuttujaa, joissa Suomen sijoitus vaihtelee maailman parhaimman ja lähes

huonoimman välillä. Suomi saa muihin maihin verrattuna parhaat pisteet työntekijöiden oikeuksista ja ammattitaitoisesta johtamisesta. Sen sijaan palkkaamiseen ja irtisanomiseen liittyvät käytännöt, palkan määrätymisen joustavuus, työvoiman liikkuvuus maan sisällä sekä työn verotus ansaitsevat sijoja, jotka eivät yllä edes sadan parhaan maan joukkoon. Lopuksi *terveydentilaa* mitataan terveiden elinvuosien elinajanodotteella, joka Suomessa vuonna 2018 oli 70,5 ikävuotta. Sillä pääsee sijalle 22.

TAULUKKO I POHJOISMAIDEN SIIJOITUS WEF:N KILPAILUKYKYVERTAILUSSA.

Lähde: WEF

YHTEENSÄ	INSTI-TUUTTIOT	INFRA-STRUKTUURI	ICT	MAKRO-TALOU-DELLINEN VAKAUS	TERVEYS	TIEDOT JA TAI DOT	HYÖDYKE-MARKKINA	TYÖ-MARKKINA	RAHOITUS-JÄRJES-TEL MÄ	KOTI-MARKKINAN SUURUUS	YRITYS-SEKTORIN DYNAAMI-SUUS	INNOVATIIVISUUS
SUOMI												
11.	2.	23.	16.	1.	22.	1.	14.	19.	3.	61.	6.	10.
RUOTSI												
9.	9.	17.	5.	1.	17.	7.	10.	17.	6.	40.	4.	5.
TANSKA												
10.	10.	14.	8.	1.	31.	5.	15.	5.	12.	55.	6.	12.
NORJA												
16.	8.	45.	10.	1.	9.	8.	29.	14.	23.	50.	9.	20.

IMD WORLD COMPETITIVENESS CENTERIN KILPAILUKYKYVERTAILU

IMD on tuottanut kilpailukykyvertailuaan jo yli 30 vuoden ajan, ja pitkän aikajän-teen takia metodologia on myös parantunut vuosien saatossa. Maavertailu kattaa 63 maata, jotka ovat valikoituneet mm. luotettavan aineistopohjan kautta. IMD:n kilpailukykyindikaattori koostuu 340 erilaisesta kriteeristä, jotka on valikoitu tutki-muksellisista perusteista sekä yrityksiltä, viranomaisilta ja tutkijoilta saadun palaut-teen pohjalta. Luonnollisesti kriteerien kirjo on kehittynyt ja kehittyy ajassa, kun uutta tietoa karttuu ja tilastoaineistot parantuvat. Kaksi kolmasosaa IMD:n indikaat-torista perustuu ”kovaan dataan” eli erilaisiin kansainvälisiin tilastoihin. Loppu kol-mannes indikaattorin tietosisällöstä perustuu kyselytutkimukseen. IMD:n aineiston keräämisestä vastaa Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA.

Suomi sijoittui IMD:n vuoden 2019 vertailussa sijalle 15. IMD:n kilpailukykyindikaattori jakautuu neljään pääryhmään: (i) taloudellinen menestys, (ii) julkisen hallinnon tehokkuus, (iii) elinkeinoelämän toimintakyky ja (iv) infrastruktuuri. Parhaiten Suomi sijoittuu infrastruktuurin osa-alueella, jossa sijoitus oli viides. Kyseiseen osa-alueeseen sisältyvät mm. koulutus (sijoitus 3.) sekä teknologinen toimintaympäristö (sijoitus 4.).

Huonoimmat pisteet Suomi puolestaan saa taloudellisen menestyksen osa-alueella, jossa sijoitus on 35. Pisteitä laskee erityisesti kansainvälisten kansainvälisen kaupan määrä (39), työllisyys (42.) sekä kotimarkkinan koko (36.).

Muita selkeästi erottuvia alakategorioita ovat julkisen hallinnon tehokkuuden osa-alueella veropolitiikka (54.) ja sosiaalipoliittinen ympäristö (4.) sekä elinkeinoelämän toimintakyky-osa-alueella työmarkkinoiden toiminta (29.).

VERTAILUN PERUSTEELLA IMD NEUVOO SUOMEA SEURAAVASTI:

1. Asuntomarkkinoita ja koulutusjärjestelmää tulee kehittää rakenteellisen työttömyyden alentamiseksi,
2. sosiaaliturvauudistuksen tulisi purkaa kannustinloukut,
3. elinkeinoelämän kilpailukykyä tulisi parantaa tukemalla tutkimusta ja tuotekehitystä,
4. Sote-uudistus tulisi saattaa valmiiksi ikääntymisen kustannusten patoamiseksi ja palkkaneuvotteluissa tulisi turvata kansainvälinen hintakilpailukyky.

TAULUKKO 2 POHJOISMAIDEN SIOJITUS IMD:N KILPAILUKYKYVERTAILUSSA VUODEN 2019 RAPORTISSA.

Lähde: IMD

	Kokonais-sijoitus	Taloudellinen kehitys	Julkisen hallinnon tehokkuus	Elinkeinoelämän toimintakyky	Infrastruktuuri
Tanska	8	26	6	7	3
Ruotsi	9	21	16	6	4
Norja	11	32	7	8	7
Suomi	15	35	17	13	5

VERTAILUT OVAT ERILAISIA, MUTTA NIISTÄ PIIRTYY SELKEÄ KOKONAISKUVA

- Kansainvälisiä vertailuja on useampia ja ne poikkeavat toisistaan sekä metodologian että painotusten suhteen. Monet vertailut eivät keskity kilpailukykyyn kokonaisuutena, kuten WEF ja IMD, vaan arvioivat jotain kilpailukykyyn osakomponenttia, kuten työmarkkinoiden toimivuutta tai yrittämisen helppoutta.
- Maailmanpankki tuottaa kattavaa Ease of Doing Business -projektia, joka nimensä mukaisesti mittaa yrittämisen vaivattomuutta eri maissa.
- Ease of Doing Business -projekti pitää sisällään myös laajan joukon työmarkkinoita koskevia muuttujia, joita hyödynnetään Lithuanian Free Market Instituten kokoamassa Employment Flexibility Indexissä sekä Heritage säätiön Labor Freedom -indeksissä.
- The Lisbon Council for Economic Competitiveness and Social Renewal -niminen ajatushautomo julkaisee Euro Plus Monitoria, joka tarkastelee Euroopan maiden taloudellista asemaa kasvupotentiaalin, kilpailukykyyn, julkisen talouden kestävyys ja yllättävien shokkien sietokykyyn näkökulmasta.
- Myös Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF), Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö (OECD), Euroopan Komissio (EC) sekä kansainväliset luottoluo-kittajat, kuten Moody's, Standard & Poor's ja Fitch, arvioivat jatkuvasti Suomen talouden tilaa sekä kilpailukykyä ja antavat sen perusteella talouspoliittisia suosituksia.

Kaikki edellä mainitut kansainväliset kilpailukykyvertailut ovat tavalla tai toisella puutteellisia, mutta niistä piirtyy yhdenmukainen kokonaiskuva. Suomi menestyy hyvin yhteiskunnan vakautta, instituutioiden uskottavuutta, koulutusta tai sukupuolten tasa-arvoa koskevissa osa-alueissa. Sen sijaan sijoitusta tyypillisesti heikentää työmarkkinoiden jäykkyydet ja ansiotuloverotukseen liittyvät muuttujat.

Jos vain yksi tutkimus tulisi tähän johtopäätökseen, voisi kyseessä olla onnenkantamoinen tai vertailun metodologiaan liittyvä pulma. Mutta sekä kilpailukykyvertailut että kansainvälisten organisaatioiden maakohtaiset suositukset kaikki piirtävät samantyyppisen kuvan Suomen valteista ja haasteista, jolloin ulkopuolelta Suomea objektiivisesti katsovien asiantuntijoiden analyysiin olisi syytä suhtautua vakavasti.

Mauri Kotamäki

johtava ekonomisti
Keskuskauppakamari

 @Mau_And

YHTEENVETO

- Maailmantaloudessa on poikkeuksellista epävarmuutta, mutta Suomen ulkomaankauppa näyttää vakaalta. Tähän viittaa myös kauppakamarien myöntämien alkuperätodistusten kehitys.
- Suomen kustannuskilpailukyky heikentyi finanssikriisin jälkeen, mutta on taas kohentunut parin viimeisen vuoden aikana.
- Kustannuskilpailukykyä laajemmassa kilpailukykyvertailussa Suomi menestyy kohtalaisesti, mutta parantamisen varaa edelleen olisi.
- Suomi saa kilpailukykyvertailuissa tyypillisesti hyvät arvosanat yhteiskunnan vakauden, instituutioiden uskottavuuden, koulutuksen tai sukupuolten tasa-arvoa koskevissa osa-alueissa.
- Suomen haasteet liittyvät kilpailukykyvertailujen mukaan tyypillisesti työmarkkinoiden jäykkään toimivuuteen sekä ansiotuloverotukseen.

KESKUS- KAUPPAKAMARI

World Trade Center Helsinki,
Aleksanterinkatu 17, 00100 Helsinki
puh. 09 4242 6200
keskuskauppakamari@chamber.fi

 @K3FIN

kauppakamari.fi